

Το Μουσείο των Βαλκανικών Πολέμων στη Γέφυρα και ο Οθωμανός αρχιστράτηγος Χασάν Ταχσίν πασά

Έφη Αλλαμανή

Τον περασμένο Σεπτέμβριο (2011) είχα την τύχη να επισκεφτώ το Στρατιωτικό Μουσείο των Βαλκανικών Πολέμων στην περιοχή δυτικά της Θεσσαλονίκης. Στεγάζεται στην έπαυλη Μοδιάνο, στο χωριό Γέφυρα (το παλιό Τοψίν) .

Σ' αυτόν τον χώρο, όπου με πολλή φροντίδα έχουν συγκεντρωθεί έπιπλα εποχής –κάποια από την ίδια την οικοσκευή των ιδιοκτητών–, πίνακες με προσωπογραφίες των πρωταγωνιστών των τότε ιστορικών γεγονότων και άλλοι με αναπαραστάσεις των μαχών αλλά και στολές Ελλήνων και Οθωμανών στρατιωτικών, ξίφη και άλλα σημαντικά αναμνηστικά αντικείμενα, έγιναν οι διαπραγματεύσεις για την παράδοση της Θεσσαλονίκης.

Από την 24η έως και την 26η Οκτωβρίου ήταν εγκατεστημένο εκεί το Γενικό Στρατηγείο υπό τον διάδοχο Κωνσταντίνο, ο οποίος μετά τις νίκες στο Σαραντάπορο και τα Γιαννιτσά, αλλά και το τολμηρό εγχείρημα του τορπιλισμού του τουρκικού θωρηκτού Φετχί Μπουλέντ μέσα στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης, από τον ηρωικό υποπλοίαρχο Νικόλαο Βότση, διαπραγματευόταν εκεί με τους προξένους των Συμμαχικών Δυνάμεων και τον εκπρόσωπο του ηττημένου αρχιστράτηγου του οθωμανικού στρατού Χασάν Ταχσίν πασά, τον στρατηγό Σεφίκ πασά, τους όρους της παράδοσης της πόλης.

Ο Χασάν Ταχσίν πασά (1845-1918)

Από τη σύντομη ξενάγηση του εντεταλμένου στρατιώτη μου έκαναν εντύπωση οι πληροφορίες που μας έδωσε για τον Οθωμανό αρχιστράτηγο, τις οποίες προσπάθησα να συμπληρώσω και να διασταυρώσω με πενιχρά αποτελέσματα.

Πρόκειται, πάντως, για μια ενδιαφέρουσα και τραγική προσωπικότητα. Γόνος της αριστοκρατικής αλβανικής οικογένειας των Μεσαρέ, σπούδασε στη Ζωσιμαία Σχολή των Ιωαννίνων και παντρεύτηκε εξισλαμισμένη Ελληνίδα. Υπηρέτησε για 40 χρόνια τον οθωμανικό στρατό μέχρι τον βαθμό του αρχιστρατήγου, στην Υεμένη, το Ιράκ, τη Συρία, τη Θεσσαλονίκη, την Κύπρο και την Κρήτη και άφησε παντού την ανάμνηση του ικανού, ήπιου και δίκαιου αξιωματούχου. Αναφέρεται ότι στην Κρήτη έσωσε από τα χέρια των

αρχαιοκάπηλων την περίφημη επιγραφή με τους Νόμους της αρχαίας Γόρτυνας. Εκεί γνώρισε και τον Ελευθέριο Βενιζέλο, με τον οποίον φαίνεται ότι είχε επαφές και κατά τις διαπραγματεύσεις για την παράδοση της Θεσσαλονίκης.

Ο Χασάν Ταχσίν πασάς παρέδωσε τελικά αμαχητί και άνευ όρων τη Θεσσαλονίκη και τον στρατό του, όταν διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε πλέον δυνατότητα αντίστασης. Αναφέρεται μάλιστα ότι συνέβαλε στην παράδοση της πόλης στους Έλληνες και όχι στους Βούλγαρους, λέγοντας στους υφισταμένους του ότι «αφού δεν μπορεί να την κρατήσει θα την παραδώσει σε εκείνους από τους οποίους οι πρόγονοί του την απέσπασαν». Αν αυτό πραγματικά ελέγχθη, υποδηλώνεται η φιλελληνική του διάθεση.

Από την Πύλη θεωρήθηκε προδότης και καταδικάστηκε ερήμην εις θάνατον από το Στρατοδικείο της Κωνσταντινούπολης, τόσο ο ίδιος όσο και ο γιός και υπασπιστής του Κενάν Μεσαρέ. Με τη βοήθεια του Βενιζέλου διέφυγαν στη Γαλλία και μετά στην Ελβετία, όπου ο Χασάν Ταχσίν πασάς πέθανε το 1918 στη Λωζάννη. Ύστερα από περιπέτειες, τα οστά του τοποθετήθηκαν το 2002 σε τάφο στο Στρατιωτικό Νεκροταφείο των Βαλκανικών Πολέμων στη Γέφυρα (Τοψίν).

Ο γιος του, ο Κενάν Μεσαρέ, αναδείχθηκε σε σημαντικό ζωγράφο και πίνακές του υπάρχουν στο Μουσείο των Βαλκανικών Πολέμων. Απόγονοί του ζουν σήμερα στη Γαλλία και την Ελλάδα.

Ένας από τους πίνακες που φέρουν την υπογραφή του Kenan Messare: Ο διάδοχος του ελληνικού θρόνου και αρχιστράτηγος Κωνσταντίνος (αριστερά) και ο Οθωμανός αρχιστράτηγος Χασάν Ταχσίν πασάς (δεξιά). Η κρίσιμότερη ώρα για το μέλλον της Θεσσαλονίκης.

Σημειώνουμε ότι μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Επίκεντρο το βιβλίο του δημοσιογράφου Χρίστου Κ. Χριστοδούλου,
Οι τρεις ταφές του Χασάν Ταχσίν Πασά
με Πρόλογο του Βασίλη Γούναρη.
Σελίδες 308 ISBN: 9789604583744

Δυο λόγια για το βιβλίο:

Με αθησαύριστο έως τώρα υλικό που προέρχεται από ελληνικά, τουρκικά, αλβανικά, αυστριακά, αγγλικά, ιταλικά, αμερικανικά, εβραϊκά και γαλλικά αρχεία το βιβλίο αποκαλύπτει συγκλονιστικά στοιχεία για τη ζωή ενός από τους πιο ικανούς και συνάμα τους πιο παρεξηγημένους στρατιωτικούς ηγέτες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Χασάν Ταχσίν πασάς υπηρέτησε επί τέσσερις δεκαετίες πιστά τη χώρα που τον ανέδειξε, αλλά η λαμπρή καριέρα του τελείωσε άδοξα κι ατιμωτικά με την ήττα της στρατιάς του προ της Θεσσαλονίκης και την καταδίκη του από το στρατοδικείο της Κωνσταντινούπολης «ερήμην εις θάνατον», διότι παρέδωσε την πόλη «αμαχητί» και την στρατιά του «άνευ όρων».

Το βιβλίο, που φιλοδοξεί να προσφέρει μια καινούργια άποψη στην ιστορική έρευνα για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια τη μυθιστορηματική ζωή του ανθρώπου αυτού που από απλός αγροφύλακας στην Κατερίνη, έφτασε στο ύπατο αξίωμα του αρχιστρατήγου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πολέμησε και ανδραγάθησε στη Θεσσαλία, στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Σε ένδειξη ευαρέσκειας, μάλιστα, ο σουλτάνος διέταξε τον προσωπικό του ζωγράφο Φάουστο Τζονάρο να του φτιάξει ένα πορτραίτο, μαζί με τους πίνακες από τις μάχες που φιλοτέχνησε στα πολεμικά πεδία της Ελασσόνας, του Δομοκού και των Φαρσάλων. Το πορτραίτο αυτό δημοσιεύεται για πρώτη φορά στο βιβλίο. Πριν από τη Θεσσαλία, ο Χασάν Ταχσίν πασάς πέρασε από την Κρήτη ως στρατιωτικός διοικητής, διοικητής Χωροφυλακής και βοηθός γενικός διοικητής Κρήτης. Στη διάρκεια των επτά χρόνων που υπηρέτησε στο νησί, προσπάθησε να εξομαλύνει τις διαφορές Χριστιανών και Μουσουλμάνων κι άφησε μνήμη δίκαιου, έντιμου και ικανού ανθρώπου. Πλήθος τεκμηρίων επιβεβαιώνουν την αντικειμενική συμπεριφορά του έναντι όλων. Η γνωριμία του εκεί με τον Βενιζέλο έπαιξε μεγάλο ρόλο στις αποφάσεις που πήρε για τη Θεσσαλονίκη, τον Οκτώβριο του 1912 –ένα αγνοημένο θέμα που επηρέασε καταλυτικά τις ελληνοτουρκικές εξελίξεις.

Στην επαναστατημένη Υεμένη, όπου μετατέθηκε το 1909, πέτυχε την ειρήνευση της περιοχής ύστερα από δεκαετίες συγκρούσεων με τους τοπικούς πολέμαρχους, που κόστισαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς.

Το 1911, διορίστηκε Διοικητής του 3ου Σώματος Στρατού στη Θεσσαλονίκη και είχε εκεί υπό τις διαταγές του τον τότε ταγματάρχη Μουσταφά Κεμάλ (τον μετέπειτα Ατατούρκ). Το βιβλίο του Χρίστου Χριστοδούλου αποκαλύπτει με επίσημα έγγραφα τη σχέση ανάμεσα στους δύο άντρες και τη γνώμη που είχε ο ένας για τον άλλο. Αποκαλύπτει επίσης τους δώδεκα αμυντικούς σχεδιασμούς που προετοίμασε το Γενικό Επιτελείο του Οθωμανικού Στρατού στην Κ/Πολη και το ακριβές σχέδιο (το υπ αριθμόν 5) που εφαρμόστηκε για την αντιμετώπιση της ελληνικής επίθεσης.

Ο επίλογος της καριέρας του Ταχσίν πασά, όπως αποτυπώνεται πριν και μετά τα κοσμοϊστορικά γεγονότα της 26ης Οκτωβρίου του 1912, αποτελεί το τραγικότερο κεφάλαιο της ζωής του. Ηττάται στις κρίσιμες μάχες του Σαρανταπόρου και των Γιαννιτσών, γεγονός που τον υποχρεώνει να παραδώσει αμαχητί τη Θεσσαλονίκη στην Ελλάδα. Η πράξη αυτή χαρακτηρίζεται από την Πόλη ως «εσχάτη προδοσία», ενώ οι Έλληνες απονέμουν στον γέρο αρχιστράτηγο τον τίτλο του «σωτήρα και ευεργέτη» της πόλης.

Στη συνέχεια, η μεταφορά των 26.000 Τούρκων αιχμαλώτων από τη Θεσσαλονίκη στα νησιά, κατά παράβαση του Πρωτοκόλλου Παράδοσης της πόλης, τον εξοργίζει και τον εξουθενώνει ψυχολογικά, καθώς πίστευε ότι είχε τουλάχιστον εξασφαλίσει τη μεταφορά των ανδρών του στις πατρίδες τους. Σαραντα χρόνια αργότερα οι πολιτικοί εξόριστοι της Μακρονήσου που έσκαβαν για να στήσουν τα αντίσκηνα τους έβρισκαν τα οστά των αιχμαλώτων που είχαν πεθάνει στο θλιβερό αυτό νησί, κάτω από συνθήκες που διερεύνησε τότε εξονυχιστικά ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός. Ήταν, όπως λέει ο Χριστοδούλου, «η Μακρόνησος πριν από τη Μακρόνησο».

Από ένα παράξενο παιχνίδι της μοίρας, ο Χασάν Ταχσίν Πασάς ενταφιάστηκε τρεις φορές. Μία στην Ελβετία (Λωζάννη), όπου πέθανε το 1918. Μία στο Αλβανικό Νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης όταν ο γιός του, ο Κενάν Μεσαρέ, μετέφερε τα οστά του το 1936. Αλλά αυτό το τελευταίο μουσουλμανικό νεκροταφείο της πόλης, το οποίο ήταν Μπεχτασιδικο, διαλύθηκε το 1938, κι έτσι, χρόνια αργότερα, ο σωτήρας κι ευεργέτης της μακεδονικής μεγαλούπολης βρήκε τη θέση του στη Γέφυρα, το παλαιό Τοψίν, εκεί όπου είχε γίνει η παράδοση της Θεσσαλονίκης στον διάδοχο Κωνσταντίνο.

Ο δημοσιογράφος Χρίστος Κ. Χριστοδούλου, συνεργάτης ελληνικών εφημερίδων και διεθνών ΜΜΕ, έχει εξειδικευτεί στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Έχει γράψει τα βιβλία: *Τα φωτογενή Βαλκάνια των Αδελφών Μανάκη*, *Ο εκδότης Ιωάννης Βελλίδης*, και *Μουσταφά Κεμάλ, ο βίος και η πολιτεία του στην Θεσσαλονίκη*.

Ο δεύτερος τάφος του Χασάν Ταχσίν Πασά στο Αλβανικό Νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης (πάνω) και ο τρίτος τάφος του στη Γέφυρα (κάτω).

